

Pátého května vyšel Čas vos, další román jedné z nejúspěšnějších českých spisovatelek Aleny Mornštajnové. Ukazuje v něm sílu, která se skrývá ve schopnosti spolu mluvit. A nabízí také smíření.

Uvědomila jsem si, že v momentě, kdy začínáte kolečko rozhovorů o nové knize, už máte ve skutečnosti spíš plnou hlavu další knihy. Platí to?

Tentokrát dvojnásob. Knížku, kterou píšu, už jsem moc chtěla napsat. Obvykle si nechávám nějakou pauzu, ale po Čase vos to bylo jinak. Začala jsem si dělat nějaké poznámky a zjistila, že už vlastně píšu... Do toho ale píšu i pro děti pokračování Modré planety.

Bojíte se vos? Jste alergická?

Ne. V září létáme na Korfu. Rádi jíme venku v restauraci a tam bývá vos spousta. Většina lidí se před nimi uchýlí dovnitř, ale my jsme vytrvalí. Takže jíme s vosami a máme zahrádku nebo terasu pro sebe. Člověk si musí dávat pozor, ale pár žihadel jsem dostala a alergická nejsem.

Líbilo se mi motto knihy...

Vy jste to četla?

Ano. Pracovní verzi v PDF formátu, před finální korekturou, ale hrubky jsem tam nenašla.

To jste asi první „vnější“ čtenářka, se kterou mluvím.

Platí, že každou vaši knihu hned poté, co ji dopíšete, čte nejprve vaše dcera?

Ano. Než čte text šéfredaktor z brněnského Hosta Mirek Balaštík, čte ho moje dcera. Když píšete knihu, tak ji nikdy nevidíte očima čtenářů. Víte, k čemu chcete dospět, takže příběh splétáte a prolínáte, až dojdete k vytyčenému konci. Ale nevíte, jak to čte čtenář. Jestli příběh sedí. Jestli to, co je jasné vám, je jasné i jemu. Proto chci, aby mi dcera řekla, jestli je text srozumitelný, jestli neskřípe.

A měla dcera připomínky?

Jednu věc jsem po rozhovoru s ní upravila, ale nemůžu říct co, byl by to spoiler. Pak měla jinou připomínku, kterou jsem ale neupravovala, to bylo trochu generační nepochopení, autorka jsem já a píšu to za sebe.

Před chvílí jsem se chtěla odrazit od krásného citátu od Jana Skácela, který v knize máte jako takové mrazivé motto: „Nepřijde-li trest hned vzápětí, musíš si vinu odžít.“ Pro tu knížku je funkční.

Ale musíte uznat, že ta kniha je optimistická, ne?

Je v ní hodně smíření. Často říkáváte, jak důležité jsou první věty v knížkách. „Myslela jsem si, že znám přesný den, kdy ten, kdo řídí naše osudy, rozdělil můj život na to dobré předtím a na to špatné potom.“ Když řeknu životní křížovatku, která vás napadne jako první?

Možná začátek mého psaní? Nejdřív začít psát. A pak najít odvahu poslat text do nakladatelství. Bude to někoho zajímat? Co se mnou udělá, když tu knížku pošlu do pár nakladatelství a nikde ji nebudou chtít? Myslím, že by to mému velmi nízkému sebevědomí hodně ublížilo.

Máte velmi nízké sebevědomí?

Ano. Celý život.

Ale vaši knížku chcete.

Ano. První knížku mi vydali. A pak další. A další. Ale na každou křížovatku vedou nějaké cesty. A já jsem asi vždycky věděla, že budu psát. A přestože jsem o tom nikdy nemluvila, musela to tušit i moje maminka a sestra. Když jsem napsala první knihu, moje dcery byly překvapené, ale maminka a sestra vůbec. Sestra roky říkala: „Už ko-

nečně něco napiš!“ Věděla jsem, že jednou zkusím napsat knihu. Jen jsem hledala čas. A tu odvahu. V roce 2000 jsem dala výpověď ze zaměstnání a rozhodla se, že zůstanu doma a začnu.

Ale vaše první kniha Slepá mapa vyšla až v roce 2013.

Byl to ještě dlouhý proces. Samozřejmě jsem mezitím překládala a učila, ještě jsem pak i krátce učila na jazykové škole. Ale už ne naplno.

Vaše knížky působí napsané lehce, ale v rozhovorech často říkáte, že je to dost vydřené. Nelepší se to přece jen? Už těch knih máte za sebou dost...

Psaní mi pořád trvá, denně napíšu jednu dvě stránky. V jedné z prvních recenzí stálo: „Schopnost lehce psát je dar i prokletí.“ Smála jsem se – kdyby věděli, jaká je to dřina. Možná můj talent není tak velký,

když se tak nadřu... Možná jsou lidé, kteří sednou a píšou a napsali by za dva měsíce, co já píšu dva roky.

Možná, ale nakonec je to jedno. To už čtenář nevidí. Já píšu docela lehce, ale neumím vůbec fabulovat. Smekám před každým, kdo to umí tak, že jeho fabulace působí autenticky a realisticky. Je jedno, jak dlouho mu to trvá...

To je pro mě základ. Vymyslet příběh a vyprávět ho tak, aby byl pravdivý v tom, co lidé dělají, co cítí, co je k tomu vede. A když je knížka zasazená do skutečného světa, musí obsahovat ověřená fakta, takže autor musí rešeršovat. Ale psaní samotné je proces, který se pořád učím.

Tato se odehrává v současnosti, vzdal jste se historických mantinelů...

Je tam jen zmínka o pandemii, je to taková nepřesná a neukotvená současnost.

Ano, s historickým kontextem jsem práci neměla, ale zase jsem rešeršovala vosy...

A ptáky?

Jo. A kytky. Kytky miluju, ale odborník nejsem. Do ptačí říše jsem jen nakoukla. A také máme před oknem krmítko, tak jsem ptáky pozorovala. Napsání knihy z člověka ale odborníka neudělá, nejsem botanička ani ornitoložka.

Bylo pro vás důležité, aby ta kniha nebyla tak temná? Ve všech knížkách nějaké záblesky jsou, ale tady spolu ti lidé opravdu mluví a slyší se, mlhy se zvednou, oni se nějak očistí od dávných traumat...

Byl to záměr. Myslím, že by to tak mělo být. Žádná má kniha nemá z mého pohledu vysloveně špatný konec. Obsahově byly temnější, ale na konci byla vždy naděje. I v Lese v domě. Moje hrdinka udělala čáru

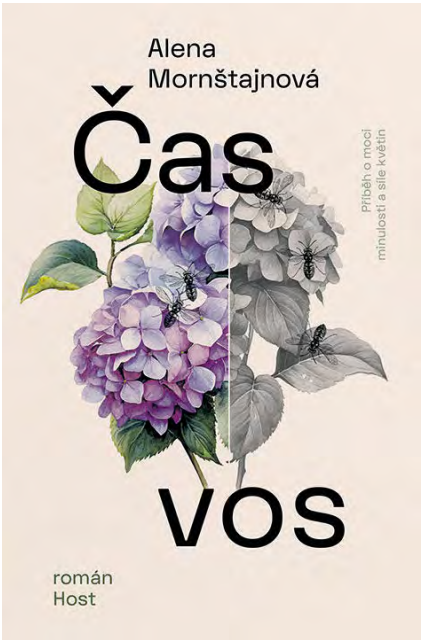

FOTO: JAKUB PLÍHAL, DENÍK N

Mornštajnová: Sebe teprve napíšu

Lenka Vrtišková Nejezchlebová
redaktorka

Aleně Mornštajnové vyšel nový román *Čas vos*. V rozhovoru mluví také o tom, jaký vliv mají její životní okolnosti na její tvorbu: „Na druhou stranu není špatné některé věci prožít a zažít, aby se člověk uměl vcítit do jiných lidí. Moje představivost je velká, ale když máte ten prožitý základ, líp se vcítíte do pocitů smutku, zoufalství nebo osamění.“

za svým životem a řekla si o pomoc – a to je velký krok. Ale ano, *Čas vos* je světlejší.

Čím to je?

Hrdinové jsou dospělí lidé, mentálně jsou dál. Obě hlavní postavy, Bára i Ptáčník, si lecčím prošly. Hodně je to poznamenalo, ale už jsou ochotní se nezahrabat ve svých zákopech a mluvit spolu.

Říká se, že ať spisovatel píše, co píše, tak píše jednu knihu.

Určitě. Já píšu knihy o vztazích. Ať to bylo historické téma, dystopické téma, všude hrály zásadní roli vztahy mezi lidmi.

To je dost obecné...

Všichni mí hrdinové hledají cestu ke spokojenému životu. A ta cesta vede přes komunikaci a přes vztahy. Lepší nebo otevřenější komunikací se vztahy dají vylepšit, je to cesta ke spokojenému životu.

Sama jsem nespokojenější, když jsou spokojení lidé okolo mě. Vlastně dodnes nechápu, proč to tak necítí každý. Někdy mi zůstává rozum stát, jak ošklivé věci umí lidé vpálit jiným lidem třeba na sociálních sítích, a to tak snadno. Jako by si neuvědomovali, že to, co říkají druhému, vypovídá hlavně o nich.

Sama o sobě říkáte, že jste vyrůstala v harmonické rodině. Vnímáte tak i celý svůj život, nebo je tam nějaké „drama“?

To jsou dvě různé věci. Vyrůstala jsem v harmonické rodině, ale to, co by se možná dalo nazvat dramatem, jsem prožila. Potýkala jsem se s překážkami, jen je nezpůsobila rodina, ale jiné okolnosti. Při pohledu zpátky jsem měla hezké dětství. Ale mimo rodinu jsem se dostávala do situací, kdy mi zrovna hezky nebylo. Ale právě rodina zafungovala, takže nedošlo k psychické újmě. Když mi nebylo dobře, mohla jsem se uchýlit k ní nebo ke knížkám. Tak jsem to naštěstí vždycky měla.

Souvisí to s vaším zdravím?

Ano. A nechce se mi o tom mluvit, pojďme od toho, prosím.

Samozřejmě. Mě to zajímalo i v tom smyslu, že kolikrát, kdy by o sobě člověk měl psát, byla by to vlastně dost nuda. Proto jsem se ptala, myslela jsem, jestli by ve vašem životě byl dobrý materiál na knihu.

Kdybych ji chtěla napsat, téma by se našlo. Ale zatím nechci. Možná za pár let pocítím nějaké nutkání. Ale zatím k tomu nevidím důvod. Na druhou stranu není špatné některé věci prožít a zažít, aby se člověk uměl vcítit do jiných lidí. Moje představivost je velká, ale když máte ten prožitý základ, líp se vcítíte do pocitů smutku, zoufalství nebo osamění.

Pak je tu empatie. Děláte rozhovory s lidmi, kteří mají nejrůznější demony. A díky tomu, že sama takové demony nemám, můžu zůstat trochu nad tím...

To já také. Od hrdinů svých knih mám odstup. Možná proto, že je tak dobře znám a vím o nich i to, co se čtenář nedozví. Mě se čtenáři dokonce někdy ptají, jestli u psaní svých knih brečím.

A brečíte?

Samozřejmě že ne. Vždyt vím, že si to vymýšlím. A mám autorský odstup. Ale je fakt, že nebrečím u žádných knih. Ani u filmů. Až na výjimky. U Love Story jsem brečela od první věty... Zněla nějak takhle: „Proč zemřela tak mladá...“ Vás by to nerozbrečelo?

Mě určitě, já jsem plačka. Když vaše postava říká „ten, který řídí naše osudy“, mluví vám z duše, nebo ne?

Mluví jen za sebe. Myslím, že naše osudy nikdo neřídí, že je ovlivňujeme my sami. Jsem nevěřící v náboženském smyslu. Jsem necista, jak se někdy říká. Věřím, že existuje něco, co nedokážu definovat, ně-

co, co nás přesahuje, ale neovládá nás, máme svobodnou vůli. Jsem z rodiny, kde víra nebyla důležitá, ale člověk přemýšlí, jak to všechno funguje. To „něco“ mi stačí.

Když si promítnete svoje postavy, svoje ženy, která jste nejvíc vy?

Nevím, myslím, že žádná a tak trochu všechny. Kdybyste se zeptala, kterou bych chtěla být, tak možná Mirou z Hany. Nechtěla bych její osud, ale její životaschopnost.

Každá postava asi musí mít kousek ze mě, abych ji dokázala oživit, ale sebe teprve napíšu. Já vlastně přemýšlím, jaká jsem. Nevím, jaká jsem... Jak to máte vy, Lenko? Vy víte, jaká jste? Víte, já přemýšlím, jak bych se popsala, kdybych musela. Ale dokážeme sami sebe popsat a vidět upřímně? Myslím, že jsem empatická, a myslím, že se snažím lidem neublížovat, ale jestli si to o mně myslí ti ostatní, těžko říct...

Jasně, nejsme schopní popsat, jak nás vidí ostatní, ale asi vnitřně tušíme, jací se cítíme být, ne?

Asi ano. Ale ani nevím, jestli bych chtěla, aby svět věděl, jak sama sebe vnímám. A stále na tom pracuju. Už jsem to zmínila, mou největší slabinou je moje sebevědomí. Možná tak ani nepůsobím, svoje nízké sebevědomí překecávám. Jsem dost introvert, nemám ráda hodně lidí. Mám ráda menší skupiny, rozhovory jeden na jednoho. Nikdo mi to nevěří, protože na besedách působím jinak.

Polovina herců jsou brutální introverti. Jsou v práci, jsou někým jiným, v tu chvíli hrají, nemusí tam být za sebe. A vy na sebe navléknete roli spisovatelky na besedě, ne?

Přesně tak. Už jako učitelka jsem se naučila překonat ostych a postavit se před třídu. Jevišťe mi problém nedělá. Nemiluju to, ale zvládnou to.

A to sebevědomí je trvale nízko, nebo jsou chvíle, kdy jste si víc jistá?

Životem se to zlepšuje. Jsou věci, na které můžu být pyšná, což mi pomáhá sebevědomí budovat. Ale potom se třeba stane něco, co mě zase trochu z toho stupínku srazí. Je to celoživotní úkol.

Četla jsem většinu vašich knížek, čtu je ráda. Musím říct, že nejdůležitější mi přijde Listopád, cením si ho za to, jak vybočuje...

Děkuju, také to tak vnímám. Chtěla jsem tu knihu napsat, ale nebyla jsem si úplně jistá. Měla jsem to promyšlené, ale chtěla jsem to probrat s Mirkem Balaštíkem. Nebyla jsem si jistá, jestli je to téma pro mě, ale povzbudil mě: „Je to téma přesně pro tebe. Napiš to.“ Listopád byl vybočení a bylo mi jasné, že je to kniha, kterou někteří mí čtenáři nepřijmou, ale možná přijdou noví. Přiznám se, že jsem čekala trochu rozruch, který nepřišel.

Přišel jindy... Chvilí poté, co vyšel Les v domě. Čelila jste obvinění z plagiátorství, byla jste nařčena, že jste pro svou knihu opsala příběh z autobiografického komiksu výtvarnice Toy Box. Bylo to celé nešťastné. Ve skutečnosti pocho-pitelně jen vy sama víte, čím a jak moc jste se inspirovala, ale jelikož pár příběhů někdejšího zneužívání znám celkem zblízka, vím, že i když se mění kulisy, ty příběhy jsou v mnohém podobné. Říkala jsem si, že jste neměla zapotřebí nic opisovat, když se tématu člověk začne věnovat, vidí tam jasné vzorce. Na druhou stranu chápu, jak rozjitřené pocity musí mít oběť zneužívání, když čte příběh, ve kterém se nachází... A vůbec to nemusí být její příběh. Ale jak zraňující bylo tohle celé pro vás?

Když se zpětně dívám na fotky z té doby, vidím, jak moc je na mně vidět, jak mě

to zasáhlo. V té době jsem nebyla zdravá – nikdy nejsem moc zdravá, ale tohle byl zase propad. Navíc jsme se stěhovali. Hektické období. Když jsem se z toho trochu vyhrabala, vyvalila se ta kauza. Navíc se strhla strašná vlna nenávisti na internetu... Ranilo mě hlavně, kteří lidé se do toho zapojili, i ti, do kterých bych to opravdu neřekla. Spadla jsem z obláčku, asi trochu naivně jsem si myslela, že v literárním světě se takové útoky nedělají, že mezi tak inteligentními lidmi nepřevládnou věci jako závist, zášť a touha ublížit. Ale to jsem byla opravdu naivní. Když to trochu opadlo a několik autorit se postavilo za mě, že knížka není plagiát, přeskočili zase mí kritici na to, že jsem se chovala necitlivě. To odmítám. Já jsem se snažila nevyjadřovat, reagovala jsem, jen když jsem musela.

Mé zdravotní problémy se prohloubily. Vzpomínám na tu dobu jako na jedno z nejhorších období mého života, samozřejmě kromě smrti blízkých. Byl to sešup a důsledky vnímám dodnes. Ale člověk se s tím musí nějakým způsobem smířit. Dospěla jsem do stadia, kdy jsem si řekla, že na literárním poli se mi asi už nic horšího stát nemůže. Přitom já si pořád myslím, že *Les v domě* je moje nejlepší kniha.

Určitě jste pak měla čtenářské reakce, které vám pomohly, ne?

To ano. Několik žen mi napsalo, že mi děkují, že jsem knihu napsala, protože prožily něco podobného a vidí, že v tom nejsou samy. A jedna mi napsala: „Paní Toy Box nemá pravdu, není to o ní. Je to o mně.“ Na besedě v Olomouci ke mně přišla paní, položila mi ruku na rameno a řekla: „Tak, jak jste to napsala, tak se mi to stalo. Je to můj příběh.“ Bylo to od ní hezké, ale zároveň na mě padla hrůza. To, co jsem napsala, někteří lidé opravdu žili. A žijí.

Nakonec myslím, že není potřeba se obhajovat. Vaše knihy mají své poměrně široké publikum, jsou to silné příběhy, mají svoje místo na české literární scéně.

Já nechci, aby se lidé museli potýkat s mým textem. Chci je oslovit a obohatit, chci, aby o tom, co čtou, museli přemýšlet, ale aby se jim nemuseli těžce prokousávat. Kdybych se hnala za úspěchem a jen za prodejem, jak je mi někdy vyčítáno, tak třeba Listopád bych nenapsala. To bych asi nasekala několik Han. Narešeršováno mám.

Věřím vám to. Někde jste říkala, že nápady pochyťaváte třeba i ve vlaku, když posloucháte, o čem si lidé povídají...

Teď už je to bohužel horší, jak nejsou kupé vlaky, ale velkokapacitní vagony, lidé už si tolik nepovídají. Ale víte co, spisovatel má hlavní zdroj: svou fantazii... A také sám leccos prožil. Mám nastrádaných docela dost témat, což je výhoda, když člověk začne psát v pozdějším věku. A během psaní jedné knihy mě napadají věci, které se tam nehodí, tak si je někam uložím. Někdy se pak přihlásí o slovo.

Tak vznikl i *Čas vos*?

Vlastně ano. Kniha vyšla z té předchozí. Je v ní zase zlo v rodině... Je těžké mluvit o knihách a neprozradit, o čem jsou. Každopádně je tam jiná forma domácího násilí, neovlivní to jen týraného, ale i ostatní. I s tím, co se mi dělo po poslední knížce, jsem si zase uvědomila, jak důležité je mít zázemí, rodinu, přátele a něco, co člověka baví – pro mě je to třeba zahrada, tam člověk přijde na jiné myšlenky. Ale psaní je pro mě důležité, mám ho ráda a nenechám si ho vzít. I do budoucna jsem odhodlaná psát podle sebe a nebudu přemýšlet nad tím, co tomu kdo řekne. Prostě budu psát dál. ■